

Marfobudinova L. Communication policy space: formalized component of information flows

The article examines the impact of informal methods in the process of political communication. The author offers the following methods of influence: rumors, humor (a caricature, anecdote) in the political sphere.

Information policy field next to the formalized institutional channels of mass communication includes the so-called informal communication. Informal communication we include information that is not controlled from outside the formal structures. However, it should be noted that recent studies indicate informal communication part of its spontaneous, moreover, in a sense, this type of communication can be managed in the «right» direction. Informal communication is an effective tool for influencing the public consciousness and behavior. Despite all the above, it should be noted that the difference between formal and informal communication that unlike the first, the next is not subject to strict control and difficult to predict the consequences of its impact on society.

Informal types of political communication have a significant impact on the perception and interpretation of facts. Using them may manipulate mass consciousness.

Keywords: informal methods of influence, political communication, rumors, anecdote, caricature.

Надійшла до редколегії: 14.12.2013 р.

УДК 329 : 331.105.44

О. Л. Тупиця

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФСПІЛОК В СУЧАСНОМУ СВІТІ: ІНСТИТУЦІЙНА ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ДЕТЕРМІНАНТИ

Стаття вивчає ключові проблемні блоки, які зумовлюють логіку політологічного дослідження сучасних профспілок: стану профспілок як політичних інститутів та детермінації їх дій у контексті впливу соціально-економічної ситуації. Дається аналіз пріоритетності дослідження окремих аспектів представництва професійного руху на політичній арені

Ключові слова: профспілки, політична система, політичний статус, партійна система, демократичне суспільство

Сучасні профспілки в ситуації політичної конкуренції можуть виступати суб'єктами політичних дій, оскільки їхні вимоги під час суспільно-політичних акцій (наприклад, страйків) ґрунтуються на реальних інтересах и потребах, які поділяються всім значною частиною суспільства. Таким чином, політичні дії профспілок мають обґрунтування на основі представництва інтересів громадськості в умовах демократії. Разом з тим, найбільш бажаним варіантом оптимізації політичного статусу профспілок виступає їх інтеграція до нового якісного стану української політики, в якій провідну роль будуть відігравати публічні дискусії.

Враховуючи вищенаведене, необхідно оцінити цілеспрямовані дії з повноцінної інтеграції профспілок у політичний процес. Вихідним пунктом участі профспілок в політичних подіях має стати програмне та ідеологічне перевизначення їх політичного статусу. Цей статус на в умовах сучасної України має трансформуватися з пострадянського на такий, що є притаманним демократичному суспільству.

Серед останніх публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми та на які спирається автор, провідне місце посідають роботи Н.Подшибякіної [3], О.Порфимовича [5], В.Ф.Цвяха [8], а також колективна монографія Інституту політичних та етнонаціональних досліджень за редакцією Ф. Рудича [4]. В них, відповідно, встановлені основні напрями тлумачення профспілок як соціальних інститутів [3], визначені роль та місце профспілок у теоретичному обґрунтуванні соціального партнерства [5], здійснено всебічний аналіз підходів до вивчення позиції профспілок у громадянському суспільстві [8], обґрунтовано розширення участі громадських об'єднань сучасної України у політичному процесі як провідну тенденцію розвитку вітчизняної політичної системи [4]. Проте, розробка політичної ролі профспілок у сучасному суспільстві є далекою від вичерпної, що зумовлює потребу в окремих розвідках з цієї проблеми.

Основний зміст статті

Статус профспілок у політичній системі визначається такими чинниками: по-

перше, це політичний вплив. Він зумовлюється здатністю впливати на розвиток політичних подій, забезпечуючи при цьому отримання потрібного результату, незважаючи на протидію несприятливих чинників. Даними чинниками можуть бути: протидія політичних сил або конкуруючих груп інтересів, загальний політичний клімат у суспільстві, несприятлива соціально-економічна ситуація, деструктивні дії державного апарату. Крім того, визначальним параметром оптимального політичного статусу профспілок слід вважати інтенсивність політичного життя профспілок, тобто кількість політичних дій у певний проміжок часу. До числа даних дій слід віднести, насамперед, підтримку політичних сил, здійснення публічних заяв з політичних приводів, що стосуються не тільки профспілок, але й політичної ситуації взагалі. Політичними діями профспілок може бути їх цілеспрямована агітаційна робота, що має на меті створення в суспільстві враження про профспілки як про політичних акторів. Зазначена робота може не збігатися з поточним політичним порядком денним.

Вимір політичного впливу ґрунтується на сукупності політичних рішень, прийнятих на користь профспілок завдяки їх цілеспрямованій діяльності. Другим показником політичного впливу слід вважати обсяг підтримки або довіри до профспілок з боку виборців. Проте виміряти реальний політичний вплив дуже важко, оскільки політика виступає сукупністю різноспрямованих дій. Віднести котрись з них до числа наслідків активності профспілок іноді проблематично. Усе ж слід зауважити, що політичний вплив профспілок перебуває не тільки й не стільки у сфері електоральної політики. Основою їх політичного впливу є довгострокова діяльність з набуття авторитету серед членів профспілки та надалі передачі цим членам політичних повідомлень.

По-друге, важливим чинником є формалізація та легітимність співвідношення профспілок та інших акторів у політиці. Визнання реально існуючих профспілок як самостійних політичних акторів та розгляд їх як політичних інститутів суспільством та основними гравцями є дуже важливими. Це робить профспілки де-факто включеними до політики на постійній основі. Політична участь профспілок при цьому остаточно виводиться за межі вузького соціально-економічного контексту.

Отже, статус профспілок у політичній системі сучасної України має кілька напрямів оцінкових характеристик. Першим є оцінка функціональної ролі профспілок у політиці. Як було з'ясовано у попередніх розділах, профспілки можуть перебирати на себе функції всіх політичних інститутів, крім держави. Профспілки можуть відігравати роль політичних партій, громадських організацій, груп інтересів. У реальності найбільш характерним є виконання двох останніх ролей. Слід зауважити, що істотною обставиною, що потребує уваги, є різна залученість профспілок до політики (маються на увазі організаційні форми: від міжгалузевих і регіональних об'єднань до окремих профспілок), що підсилює політичну поліфункціональність профоб'єднань, оскільки кожне з них має право обирати свій спосіб політичної участі. Другим напрямом оцінки актуальності оптимального статусу профспілок слід вважати політичну суб'єктність профспілок. Загальним чином її можна визначити як ступінь автономності, самостійності дій того чи іншого політичного актора. У взаємопов'язаному світі сучасної політики важко визначити, які з дій є повністю незалежними. Очевидно, існує необхідність у визначенні суб'єктних дій в політиці як таких, що заплановані та здійснюються цим суб'єктом. У випадку профспілок це означає розробку відповідних стратегій та засобів досягнення політичної мети. У сучасній Україні розвиток політичної суб'єктності профспілок перебуває на рівні, далекому від оптимального. Профспілки України не мають необхідної консолідації та організаційної єдності, тому вони стають об'єктами політичного впливу й засобами досягнення цілей політичних партій та груп інтересів. З метою оптимізації політичного статусу профспілок необхідна розробка поля застосування зусиль політичного суб'єкта. Це концептуальне проєктивне бачення має враховувати: етапи досягнення стану спроможності здійснювати самостійні політичні дії, попередні та подальші цілі, які необхідно досягти, аналіз можливих наслідків і протидій активізації політичної діяльності профспілок. Пріоритетність політико-

суб'єктних дій профспілок має формуватися на основі основних політичних потреб профруху: забезпечення постійного представництва інтересів організацій найманих працівників, налагодження конструктивної взаємодії з органами державної влади або вироблення чіткої опозиційної платформи та системи дій, забезпечення постійного контакту з базою політичної мобілізації. Остання може бути достатньо ефективною за умов розвитку ідентифікації широких мас трудящих з профспілками як своїм представником у політичній сфері. Отже, оптимізація політичного статусу профспілок є можливою за умов сприяння об'єктивних та суб'єктивних чинників.

Український дослідник О. Чемшит запропонував своєрідну концепцію оптимізації демократичного розвитку, що базується на приведенні у відповідність інтересів державної влади та компонентів громадянського суспільства. Для нашого дослідження ця концепція є цікавою тим, що акцентує увагу на перерозподілі суспільного продукту, створення якого здійснюється за безпосередньої участі трудящих. Цілком логічним, на думку автора, є й оптимізація політичної участі тих, хто має отримувати користь від розподільчої діяльності. Як зазначає О. Чемшит, «мета будь-якого політичного розвитку – задоволення базових потреб суспільства двома основними шляхами: а) державна влада перерозподіляє національне багатство на користь суспільства прямо, б) інститути громадянського суспільства в різних формах політичної участі змушують державні інститути надати їм можливість задовольнити потреби самотужки. Тут мова йде про формування та підтримку в належному вигляді каналів соціальної мобільності. Ці дві умови, переломлені в культурній оболонці відповідного суспільства, лягають в основу концепції державного ладу та конституції, як перетинання «полюса Належного та полюса Суцього», іншими словами, у формалізований суспільний договір (конвенцію) про принципи взаємин еліти та суспільства. Індикатором виконання конституції як суспільного договору є легітимність влади, тобто національна згода, що розширюється, щодо позитивної оцінки діяльності окремих представників еліти (особиста легітимність) або політичних інститутів (інституційна легітимність). Будь-який Основний Закон обов'язково містить опис конвенційного комплексу взаємних прав і обов'язків держави та суспільства. Будь-яка активність органів політичної влади або політична участь громадян, які починаються в рамках конституції, є конвенційними. Якщо ж дії влади або громадян не вписуються у встановлені конституцією рамки, вони стають неконвенційними, тобто стійко порушують суспільний договір» [9, с. 345].

Істотною передумовою оптимального розвитку кожної політичної системи є стратегічне політичне планування, що не може не враховувати інтереси такого впливового суспільного актора, як профспілковий рух.

Політична позиція профспілок відіграла ключову роль в межах відстоювання самого нормативного статусу об'єднань найманих працівників. В залежності від їх політичної активності вони здобували той чи інший рівень забезпеченості своїх прав. Законодавче врегулювання статусу профспілок визначає їх політичні права незалежно від економічної ситуації та активності самих профспілок. На думку російської вченої Є. Воронкової, «до початку 70-х років ХХ століття профспілки склали сильну опозицію роботодавцям, але самостійно відстоювали права своїх членів і не вимагали надання робітникам законодавчих гарантій своєю діяльністю. Коли ж вплив профспілок на встановлення умов праці і її оплати став знижуватися, з'явилася потреба у прийнятті окремого законодавчого акту» [1, с. 219].

Велика частина політичних прав профспілок пов'язана зі свободою їх діяльності. Це питання є надзвичайно актуальним для транзитивних країн. У цих державах існування профспілок не ставиться під сумнів на декларативному рівні, проте в реальності вони зустрічають низку перешкод в своїй діяльності: від свавілля адміністрацій окремих підприємств до цілеспрямованої обмежувальної корпоративної політики. Тому низка профспілкових прав перебуває у фокусі відстоювання і громадської діяльності організацій та об'єднань найманих працівників. Наприклад, в сучасній Україні таким нормативним актом є проект нового «Трудового кодексу», який значно звужує можливості профспілкової діяльності.

Професор І. Я. Кисельов визначає правові рамки соціального партнерства як комплекс правових норм, що регулюють статус і права профспілок і організацій підприємців, їх співпрацю на підприємствах і поза ними; колективні договори, особливо в тій їх частині, у якій вони сприяють згладженню трудових конфліктів (обов'язок соціального миру в період дії договору); вирішення колективних трудових спорів насамперед шляхом переговорів і досягнення взаємоприйнятних компромісів на основі двосторонньої і тресторонньої співпраці [2].

На думку керівника управління Федерації профспілок України з питань захисту економічних інтересів трудящих С. Українця, «об'єктом соціального партнерства є всі питання соціально-економічного і трудового спектра, оскільки неможливо вмістити в одну чи кілька статей всі життєві напрями, з яких укладаються угоди соціальними партнерами; у законодавстві відсутній вичерпний перелік соціально-трудова відносин, крім індивідуальних трудових відносин, до соціально-трудова також належать відносини зайнятості, соціального страхування, соціального забезпечення, охорони здоров'я, освіти, забезпечення житлом, регулювання ринку праці, ціноутворення на споживчому ринку» [7, с. 36].

Сучасний стан захисту прав профспілок пов'язаний з їх активною позицією, соціально-економічними умовами діяльності урядових, правлячих та опозиційних політичних сил. Також важливим аспектом є необхідний рівень прав профспілок і їх вимог. Історичні обставини розвитку профспілок на території колишнього СРСР свідчить про те, що профспілки в радянські часи формально отримали значні права, і рівень їх забезпеченості і до сьогодні є важливим чинником щодо висунення вимог у сучасних умовах. Профспілки, згідно даних С. Сковцова, до революції 1917-го року були напівлегальними організаціями, постійно стикалися з адміністративним свавіллям, не мали права накопичувати страйкові фонди і організувати страйки, заборонялося об'єднання профспілок в масштабі міста, губернії, країни [6, с.63].

Профспілки підтримують депутатів, обраних за списками цих партій, влаштовують брифінги для всіх бажаючих членів парламенту з викладенням позицій профспілок із соціально-економічних питань, організують публікації, виступи тощо. Після приходу до влади власних партій профспілки можуть висунути в уряд своїх представників. Разом із політичними партіями, як зазначає В. Ф. Цвих, вони можуть утворювати спільні органи місцевої влади (профспілково-лейбористські ради на рівні штатів в Австралії) [8].

Співвідношення самостійності політичної суб'єктності профспілок та політичних сил є важливим питанням розвитку сучасних партійних систем. Вказана залежність детермінується як рівнем розвитку партій та профспілок окремо, так і особливостями національних політичних систем. Партії в основному шукають найефективніший спосіб впливу на свідомість виборців та громадян як соціальної бази. Ініціатива при цьому може належати як профспілкам, так і політичним силам. Чим більш розвиненими та впливовими є об'єднання працівників, тим більш самостійними вони є під час вибору політичного партнера. Зниження самостійності у виборі профспілок пов'язане, насамперед, з зовнішніми по відношенню до партійних систем політичними чинниками: нормативним регулюванням державою політичної діяльності громадських організацій, режимними характеристиками політичної системи, а також специфікою політичної активності мас. Ситуація, за якої профспілки повністю втрачають можливість діяти як політичні суб'єкти й змушені чітко виконувати накази партійного керівництва є можливою в умовах тоталітаризму. На думку В. Ф. Цвиха, «взаємини профспілок і партій принципово відрізняються в суспільствах різного типу. У тоталітарному суспільстві профспілки, якщо й існують, то зводяться до ролі «прив'язних ременів», що передають рух від партії до «маси», пов'язують правлячу, авангардну пролетарську партію з широкими масами трудящих. Звідси відносини між партією та профспілкою є відносинами субординації, тобто підпорядкування і залежності» [8].

Агрегування та артикуляція профспілками інтересів трудящих, що спираються на комплекс профспілкових прав, до певної міри гарантують відстоювання даних інтересів в тому сенсі, який найбільшою мірою відповідає потребам працівників.

Правові засади існування профспілок в Україні та світі складають основу певної позиції, сукупності можливостей, за допомогою яких профспілки можуть активно діяти у сфері політики. Розширення або звуження даних прав становить предмет політичної взаємодії. У сучасний період, що характеризується домінуванням технологічних засад політичного мислення, профспілкові права набувають нової актуальності, оскільки виникає загроза як з боку специфічного розвитку трудових відносин (що стають менш формальними та більш індивідуалізованими), так і з боку соціально-психологічного клімату в суспільстві (що характеризується зниженням інтересу до колективних дій.)

Висновки

Одним з основних способів легального впливу сучасних профспілок на покращення умов забезпечення інтересів людей найманої праці є участь у політичному процесі. В умовах сучасної України, проте, професійні об'єднання позбавлені можливості участі у процесі прийняття правових рішень щодо модернізації соціально-трудова відносин. Не маючи законодавчої ініціативи, організації найманих працівників змушені застосовувати стратегії політичного лобіювання. Даний тип політичної діяльності може забезпечити можливість неформального та дієвого впливу на профільні комітети парламенту, фракції політичних сил за рахунок використання механізмів лобізму. Специфікою національного законодавства пострадянської України у сфері трудових відносин є його зв'язок з соціалістичною логікою нормування, що передбачала наявність підвищених зобов'язань об'єднань працівників перед державою. На основі «духу» даного законодавства, що простежується у окремих законодавчих актах, профспілки мають бути найближчими партнерами держави. Зміна державно-управлінської логіки з патерналістської на менеджерську вимагає від усіх суб'єктів соціально-трудова відносин чіткого усвідомлення своїх прав та обов'язків. Напрямами зміни національного трудового права за рахунок політичної активності профспілок слід вважати прийняття закону про виключний статус профспілок як організацій представництва інтересів найманих працівників у порівнянні з іншими організаціями представництва професійних інтересів; зміни у законі України про профспілки, та в інші законодавчі акти, що стосуються обов'язкових консультацій з профспілками щодо прийняття законодавчих актів, які регулюють соціально-трудова відносини; прийняття законодавчих актів щодо законодавчої ініціативи профспілок слугує потужним ресурсом артикуляції політико-інституційних рис даних організацій.

Бібліографічні посилання:

1. Воронкова Е. Р. Права членов профсоюзов по законодательству великобритании [Текст] / Е. Р. Воронкова // Вестник Томского государственного университета. – 2007. – № 294. – С. 219–220.
2. Киселев Й. Я. Зарубежное трудовое право / И. Я. Киселев. – М.: Юрист, 1998. – 163 с.
3. Подшибякина Н. Современные промышленные структуры и профсоюзы / Н. Подшибякина // Человек и труд. – 1998. – № 8. – С. 73 – 76.
4. Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку / За ред. Ф.М. Рудича. – К.: Парламентська вид-во, 2002. – 327 с.
5. Порфимович О. Соціальне партнерство: пошук підходів / О. Порфимович // Політика і час. – 1994. – № 4. – С. 44 – 48.
6. Скворцов С. С. Профсоюзы как институт социальной интеграции рабочего класса (на материалах становления профсоюзного движения России) [Текст] / С. С. Скворцов // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 1: Регионоведение: философия, история, социология, юриспруденция, политология, культурология. 2009. – №2. – С. 61–69.
7. Українець С. Соціально-трудова відносини в Україні: зміст і розвиток [Текст] / С. Українець // Україна: аспекти праці. - 1999. – № 3. – С. 35–41.
8. Цвих В.Ф. Профспілки у громадянському суспільстві: теорія, методологія, практика [Текст] / В.Ф. Цвих. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2002. – 376 с.
9. Чемшит О. О. Оптимізація демократичного розвитку політичних систем у контексті співвідношення державної влади та політичної участі: дис. ... доктора політичних наук [Текст] 23.00.02 / Чемшит Олександр Олександрович. – Севастополь, 2004. – 434 с.

Тупица О. Л. Политическая деятельность профсоюзов в современном мире: институциональная и социально-экономическая детерминанты

Статья изучает ключевые проблемные блоки, которые предопределяют логику политологического исследования современных профсоюзов: состояния профсоюзов как политических институтов и детерминации их действий в контексте влияния социально-экономической ситуации. Дается анализ приоритетности исследования отдельных аспектов представительства профессионального движения на политичиний арене

Ключевые слова: профсоюзы, политическая система, политический статус, партийная система, демократическое общество

Tupitsa O. Political activities of trade unions in the modern world: the institutional and socio-economic determinants

Modern trade unions in a situation of political competition may make the subjects of political action because their claims during the social and political action (eg strikes) based on the real interests and needs, what are all shared a large part of society.

Thus, political action by trade unions with justification based on representing the interests of the public in a democracy. However, the most desirable option for optimization of political status of trade unions is their integration into a new qualitative state of Ukrainian politics, which will play a leading role public discussion.

Given the above, it is necessary to estimate the concerted action of the full integration of trade unions in the political process. The starting point of trade union involvement in political events has become the software and ideological redefinition of their political status. This status on in today's Ukraine has transformed from the former Soviet Union on the one that is inherent in a democratic society.

The status of trade unions in the political system is determined by three main factors: first, a political impact. It is conditioned by the ability to influence the development of political events while providing obtain the desired result, despite the opposition of adverse factors. Data factors may be the opposition political parties and competing interest groups, the general political climate in society, unfavorable socio- economic situation, the destructive actions of government. In addition, the defining parameter of the optimal political status of trade unions should be considered the intensity of the political life of the trade unions, ie the number of political action in a certain period of time. Among these actions it should include, above all, support for political parties, the implementation of public statements on political reasons regarding not only the unions, but the political situation in general. The political activities of trade unions may do their deliberate propaganda work, which aims to create an impression in the society of trade unions as political actors. This work may not match the current political agenda.

Keywords: trade unions, political system, political status, the party system, democratic society

Надійшла до редколегії: 14.12.2013 р.

УДК 37.014

Н. Ю. Андрианова

МЕСТО И РОЛЬ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НАРКОМПРОСА РСФСР В 1917 – 1927 ГГ.

Анализ структуры и деятельности Наркомпроса в первые годы советской власти позволяет усомниться в том, что основная деятельность ведомства заключалась исключительно в создании и разработке идейных и организационных основ системы советского образования. Как представляется, становление новой школы сопровождалось масштабной идеологической работой по внесению и закреплению в общество новой советской аксиологии. С этой целью силами Наркомпроса была создана сеть государственных учреждений, служб, академических институтов и общественно-политических организаций, призванных утверждать и воплощать новые идеологические ценности.

Ключевые слова: Накомпрос, власть, культура, идеология, школа, ценности.

Традиционно основным направлением деятельности Народного комиссариата по просвещению РСФСР принято считать создание новой системы образования советской власти. Бесспорно, вопросы образования и, шире, – просвещения, ставились в Наркомпросе во главу угла. Однако, представляется, что трактовка и понимание задач просвещения и соответственно с этим направлений работы в самом наркомате не всегда совпадало с общим видение проблемы.

Задачи статьи заключаются в определении основных векторов деятельности Наркомпроса в первое десятилетие советской власти и места, которое занимали в этом вопросы образования.